

Ljubezen v Krstu pri Savici

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

V prvem članku (Vzgoja 77) smo predstavili Prešernovo izpoved vere ali Prešernovo predstavo o Bogu, v drugem (Vzgoja 78) življenjske boje. Noben človek ni brez preizkušenj, ključnega pomena pa je, kako gre skozi tak čas. V tretjem članku (Vzgoja 79) smo spregovorili o odločitvah. V tem, četrtem članku, pa bomo orisali ljubezen in moč ljubezni, kot jo avtor predstavi v Krstu pri Savici.

Zaljubljenost

Na Bledu je svetišče boginje Žive, kjer živi-ta duhovnik Staroslav in njegova hči, ki mu pomaga in skrbi za vse potrebno. Bogomila je še mlada, »spolnila komej je šestnájsto leto«, je »lepa ko devica«, ni ošabna. Čeprav se zanj zanimajo različni mladeniči in jo hočejo pridobiti, »priliznjena mladenčev govornica / je ne napihne, ji srca ne spridi«. Na nikogar ni vezana, »srce mladó ni za noben'ga vneto«.

Prešeren naslika prizor prvega srečanja med Črtomirjem in Bogomilo v slogu romantike; prvi trenutek je predstavljen kot usodno srečanje, ko se Amor s puščico dotakne človekovega srca. Iz Bogomilinih oči poleti strela ljubezni, pogled se dotakne Črtomirja in od tega trenutka dalje je drugačen človek. Kaj se zgodi s človekom, ko se zaljubi? Prej gleda istega človeka, pa ob tem ni vznemirjen, od trenutka, ko preskoči iskra ljubezni, je vse drugače. Tega si človek ne more izmisliti, ne more izsiliti, ampak se zgodi nepredvideno, brez njegove volje. Od tega trenutka ima drugačen odnos do osebe, v katero se je zaljubil, drugačen je on sam, drugačen je do drugih.

»... ko bliža z njimi se devici mladi, zadene ga, ko se je nármanj nadja, iz nje oči v srce ljubezni strela, plamén nepogasljev je v njemu vnela.«

Taki odnosi so lahko enosmerni ali dvo-smerni. Prešeren to pozna iz svoje izkušnje, zato blagruje Črtomirja, saj Amor s svojo puščico ljubezni ni zadel samo njega, ampak tudi Bogomilo; tudi ona je sedaj vzne-

mirjena, zamaknjena, prevzeta, sramežljiva, hrepenéča. Prešeren pojasni, da zaljubljenost pride od »neke moči neznane«.

»O blagor, blagor, Črtomír! Ti vnetá je deklica od tvojega pogléda, kak od zamákknjenja je vsa prevzeta, kak gleda v tla, kak tresé se beseda! Ko zarija, ki jasen dan obeta, zarumení podoba njena bleda, in v tvoji roki roka nje ostane zadržána ji od moči neznane.«

Čas zaljubljenosti in srečanj traja celo leto (»célo leto je cvetla obema«). To je čas, ko zaljubljenca doživljata povezanost, srečo in hrepenenje (»píjanost njino«). Črtomir pogosto prihaja do Bogomile na otok; ob zaljubljenih se tudi Bogomilin oče pomladi in je deležen topline, ki jo živi zaljubljeni par: »... kak oča omladí med njima dvema, /... / ki srečna ga ljubezen v prsih vnema.«

Slovo

V ta idilični čas pljuske vojna. »Že, Črtomír! je treba se ločiti, / ne slišiš, kak glasno trobenta poje?« Novice o nasilju so grozne: »List pride, kak vasi in veže božje / goré; – čas, Črtomír! je vzét orožje.« V deželi je vojna in Črtomir mora v strašno morje nasilja. V vojno gre brez upanja na zmago. Na otoku je bilo celo leto lepo, kako naj se sedaj poslovi od nje, s katero ga »ljubezen čista druží?« V duhu romantike, ki poudarja pomen posameznikovega doživljanja, Prešeren natančno opiše uro slovesa ter bolečino žalosti in brezupa, ki je pred njima, kajti zdi se, »de gre le v smrt krvavo«.

»Kak težka, bridka ura je slovesa! Stojé po licah jima kaplje vroče, objeta sta, ko bi bila telesa enga, spustiti žnabel žnabla noče; si z levga oča, desnega očesa jok briše, ki ga skriti ni mogoče, ko vidi v táko žalost nju vtopljene, in de tolažbe zanje ni nobene.«

Vojna in ljubezen

Veliko pesmi govori o ljubezni med vojno vihro. Pretresljive so Cankarjeve črtice Podobe iz sanj, ki jih piše sredi prve svetovne vojne. Možje in fantje so odšli v vojno, pa se niso vrnili; doma so družine, starši, žene, dekleta. Dežela je ovita v strašno žalost, najhujše pa je to, da ne vedo, kdaj se bo vse to končalo. Viktor Frankl v taborišču smrti je med drugo svetovno vojno opazoval ljudi, ki so umirali. Spoznal je nekaj pomembnega: tisti, ki so v sebi nosili ljubezen ali načrte za prihodnost, smisel, so bili mnogo bolj 'imuni' na trpljenje in smrt.

Prešeren opiše, kako Črtomir in Bogomila preživljata vojno. Bogomila doma trepetá in se boji, da bo ljubezen minila: »... si mislila, al bo ljubezen naji / prešla, ko val, ki veter ga zažene«; boji se, da se do smrti ne bo nič spremenilo: »... al hrepenéčih src željé narslaji / ogásil vse bo zemlje hlad zelene«; izgubi upanje, da bi se še kdaj srečala: »... al mesta ni nikjer, ni zvezde mile, / kjer bi ljubjóče srca se sklenile.« Boji se najhujšega: »... večkrat sem v sanjah vidla glavo čedno, / bledó ležati na mrtvaškem prti; / sem trepetala zate uro sledno.« Strah in obup jo ob-

vladujeta: »Te misli, ko odšel si v hude boje, / miru mi niso dale več siroti ... tolažbe nisem najdla v taki zmoti. / Obupala sem skorej tákrat reva.«

Na drugi strani je Črtomir uspešen bojevnik, dobro zna sukati meč, toda sovražnik je premočan in slutnja, s katero je šel v vojno, se uresničuje: »... vender ne meč, ne moč gradu trdnjave / bogov ne more rešit slavnih staršov, / in ne pred smrtjo ohranit' tovaršov.« Bitka je izgubljena: »Premagan pri Bohinjskem sam jezéri / stoji naslonjen na svoj meč krvávi ... življenje misli vzeti si ...« Ostane sam, poražen. Hrabremu vojščaku ne ostane nič drugega, kot da si vzame življenje in pobegne pred sovražniki.

Če bi šlo le za vojno, bi se Črtomirjeva zgodba tu zaključila. Ker pa gre tudi za ljubezen, vse poteka drugače. »Al nekaj mu predrzno rôko ustavi -/ bila je lepa, Bogomila! Tvoja / podoba, ki speljala ga je 'z boja.« Podoba Bogomile, ki se mu prikaže v usodnem trenutku, mu preusmeri misli. Prebudi se hrepenenje, ki je nezadržno. Ljubezen premaga smrt. Ne ve, kako je z Bogomilo, »al srečno je prestala časov silo, / al njeno mu

srce še bije zvésto, / al morebit pod hladno spigomilo, / al premagávec mu je vzela nevesto.« Koliko vprašanj in negotovosti. Toda mora videti (»Enkrat videt želi podobo milo«), ali je še živa. Če pa ne, mora vsaj izvedeti, kako je z njo, »al živa, al mrtva je, zvedet móre, / ločiti préd se iz sveta ne móre«. Hrepenenje po Bogomili mu reši življenje, ljubezen mu zastavi nov projekt. Notranja moč ga odvrne od samomora in ga vrne v življenje.

V prejšnjih člankih smo pisali o odločitvah, ki jih je Bogomila sprejela sredi vojne. Odločila se je za krst. Molitev jo je rešila iz depresije in obupa. Ker ni več upala, da bo še kdaj srečala Črtomirja, se je odločila za Boga posvečeno življenje.

Presenečenja

Ko se ob posredovanju ribiča Bogomila in Črtomir srečata ob slapu Savica, je Črtomir ves prevzet in ne more verjeti, da je res, kar vidi. Prej njim stoji ljubljena Bogomila.

»O, sem na srce moje, Bogomila!

Skrbí je konec, žalosti, nesreče,

se trese od veselja vsaka žila,
kar gledam spet v obličje ti cveteče,
naj brije zdaj okrog viharjov sila,
naj se nebo z oblaki preobleče,
ni meni mar, kar se godi na svéti,
ak smejo srečne te roké objeti.«

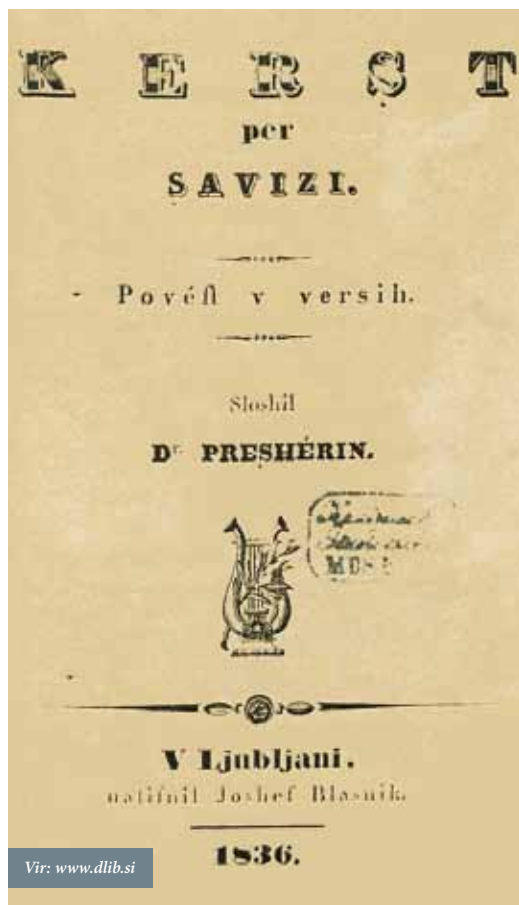
Toda sledi novo presenečenje. Bogomila se mu izvije iz rok in mu reče »v trdnem, ali vender milem glasi«: »Ne združenja, ločitve zdaj so časi, / šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede.« Naprej bosta šla vsak po svoji poti. Ne zaradi vojne ali varanja, ampak ker se je ona odločila za drugo pot. Razlog njenega prihoda je jasen: »... de b' enkrat se sklenile póti naji, / me tukaj vidiš zdaj v samotnem kraji.« Pove, da je kristjanka, da je sprejela svojo odločitev in da je prišla k slapu Savica zato, da tudi Črtomirja povabi h krstu. Ljubi ga, toda ob spoznanju vere želi, da tudi ljubljena oseba sreča Boga in reši svojo dušo. To bi oba pripeljalo v nebesa. Tam bo resnični čas združitve. Ker je duša večna, življenje na tem svetu ni več tako pomembno, kot se ji je zdelo. Na tem svetu se lahko človek z drugim poveže le za nekaj časa, ta čas pa je vedno omejen. Zato

je treba hrepeneti po združenju na drugem svetu, »de sklenete se enkrat najni póti, / ljubezen brez ločitve de zazóri / po smrti nama tam v nebeškem dvóri«. V ta trenutek je prišla pripravljena. Bogomila ljubi Črtomirja in moli zanj. Srčno si želi, da bi tudi on srečal Luč. Govori iz svoje vere, iz srčnosti, iz naklonjenosti do Črtomirja. Govori jasno in neposredno. »Iz spanja svojga, Črtomír! se zbudi, / slovo daj svoji strašni, dolgi zmoti, / ... ne stavi v bran delj božji se dobroti.« Črtomirja izzove, naj se prebudi iz teme, naj ne hodi več po poteh nevednosti. Bog je luč in ljubi tudi njega. Ko Bogomila predstavi svojo prošnjo, se za Črtomirja odvije cela drama. O njegovi odločitvi za vero smo pisali v tretjem članku.

Lepota slovesa

Črtomirju je Bogomilino razmišljanje še vedno tuje. Njeno odločitev doživlja kot izgubo. Zanj ni sreče. »Prav praviš, de ne smem jaz upat sreče, / ki vedno je in bo sovražna meni.« Nikjer je ni bilo, tudi zdaj je ni. Zato v obupu razmišlja: oče je umrl v izgubljeni vojni, mama je zgodaj umrla, ljubezen je bila tako zelo kratka, on se je junaško boril v vojni, toda vse je bilo zaman, vsi njegovi vojni tovariši so pobiti, njemu pa sta ostala beg in skrivanje. Kako bi se Bogomila lahko združila z njim, ko ji ne more ničesar ponuditi. Črtomir nima sreče, nad njim je neznana jeza, usoda, ki je ne more spreminiti: »... nespametna bila bi z mano zveza, / ki me preganja vedno sreče jeza.«

Bogomilin odgovor na Črtomirjev obup je vrh pesnitve. Če je ljubezen podvržena neki neznani usodi, je to klavrno, podobno grški tragediji. Usoda ni naklonjena, nad človekom visi neznana jeza in vse je brezizhodno. Ostane obup. Bogomila v to razmišljanje poseže z novostjo. Kdor razmišlja tako kot Črtomir, ne pozna prave ljubezni: »Ljubezni prave ne pozna, kdor méni, / de ugásniti jo more sreče jeza.« Ljubezen se razkrije šele v času preizkušenj. Sredi vojne, ko je Bogomila obupovala od skrbi za svojega ljubega, se je naučila drugačnega razmišljanja. Ob slovesu, ko je v Črtomirjevi duši še vse temno, mu razkrije bistvo svoje ljubezni. Njena ljubezen se bo razodela po smrti: »Odkrila se bo tebi unstran groba / ljubezni moje čistost in zvestoba.« Ko ni vedela, kje je Črtomir, in

ker ga je imela neizmerno rada, je zaupa-
la v Božjo pomoč. Poleg molitve je Bogu
darovala tudi svoj odnos do Črtomirja.
Odločila se je, da posveti življenje Bogu,
če bo Črtomir rešen smrti. In kar človek
obljubi, mora tudi izpolniti. Tu se sreča-
mo z darovanjsko ljubeznijo. Jezus pravi:
»Nihče nima večje ljubezni, kakor je ta, da
dá življenje za svoje prijatelje« (Jn 15,13).

Darovanjski vidik ljubezni sreču-
jemo skozi vso zgodovino, v kr-
ščanstvu je še posebej živ. Kdor
v ljubezni najde smisel, odkrije
neprecenljiv zaklad. Bogomi-
la bo svoje dni na svetu ostala
zvesta Bogu, ostala pa bo zve-
sta tudi Črtomirju, čeprav ne
v zakonskem odnosu: »... kar
dni odločenih mi bo na sveti, /
Bogú in tebi bom ostala zvesta.«
Še naprej ga bo imela rada, toda
drugače. Veruje, da ima njena
daritev velik pomen, da je nje-
na daritev Črtomirju podarila
življenje. Trenutek pri slapu res
pomeni njuno ločitev, toda ta
ločitev je prostovoljna, povsem
drugačna od tragične ločitve, ki
jo je povzročila vojna. Sedanja
ločitev je korak na poti k večji
združitvi: »... v nebesih čakala
bom pri očeti / čez majhen čas
deviška te nevesta.« Zato je pol-
na upanja.

Tu pesnitev doseže vrh, tragič-
nost se spremeni v dramatični
razplet. Črtomir gleda Bogomi-
lo, posluša njene besede in
dojema, kar mu pripoveduje. To
je nova logika, drugačen pogled
na življenje. Svojega življenja ne
doživlja več tragično. Posluša
Bogomilo, gleda njen obraz in
v dnu duše začuti nove občutke,
»jok, ki v oči mu sili, komej skrije«. Ta jok ni
posledica žalosti. Zakaj Črtomir joka? To
je duhovna tolažba, ganjenost, ki prevzame
človeka, ko se zazre v Božje stvari: »... de
je na sveti, komej si verjame, / tak Črtomíra
ta pogled prevzame.« In v ta trenutek posije
Božji sij.

»Izmed oblakov sonce zdaj zasije,
in mavrica na blede Bogomilo
lepote svoje čisti svit izlije,
nebeški zor obda obličje milo.«

Črtomir vidi »čisti svit«, čisto svetlobo, ki
obda Bogomilo. Nad njo sta sonce in ma-
vrica, znamenje Božje zaveze s človekom.
Ta trenutek začuti pomen imena svoje iz-
voljenke. Njen obraz je obsijan s svetlobo
od zgoraj. Gleda v odprto nebo, »de ni nebo
nad njim se odklenilo«. Ne more dojemati
vsega, ker je to nedojemljivo razumu. Pre-
vzame ga dogodek sam, poln občutij in

zlatá še hrani zame, / daj ga sirotam,« reče
Bogomili. Odločitev postane rodovitna.
Postane velikodušen. Iz slovesa sijeta mir
in zadovoljstvo. Tudi žalost. Ni lahko oditi
od nekoga, ki ga imaš rad. Hkrati pa imata
prav zato, ker oba zares ljubita, v sebi veli-
ko svobodo in neposedovalnost. Ohranja-
ta medsebojno naklonjenost, zato je slovo
polno nežnosti in prisrčnosti: »... se bliža ji,
presrčno jo objame, / molče poda de-
snico ji k slovesi, / solzé stojijo v vsa-
kem mu očesi.«

Osnovna sporočila

Ker je človek prigodno, torej s ča-
som omejeno bitje, kot se je filo-
zofsko izrazil Janžekovič, ima vse
človeško meje trajanja. Zato je po
Prešernu grob odrešitev vseh ze-
meljskih tegob (»dan jasni, dan
oblačni v noči mine, / srce veselo in
bolno, trpeče / vpokoj'le bodo gro-
ba globočine«). Kdor ne ve, da se
življenje po smrti nadaljuje, grob
enači z depresivnostjo in breziz-
hodnostjo. Kdor pa ima vero v
posmrtno življenje, pravo srečo
pričakuje šele po smrti, v nebesih.
Tako hrepeni in veruje Bogomila:
»Minljivost sladkih zvez na svet'
oznani, / kak' kratko je veselih dni
število, / da srečen je le ta, kdor z
Bogomilo / up sreče onstran groba
v prsih hrani.« Bogomilina vera
postane tudi Črtomirjeva vera –
sprejme jo in oznanja.

Kot je Črtomirjevo poslanstvo v
duhovniškem služenju, Prešeren to
doživlja v pesniškem poslanstvu,
kar izpove v pesmi Pevcu. Nape-
tost med končnim in neskonč-
nim hrepenenjem poteka v srcu
slehernega človeka, »v prsih nosít al
pekel al nebo«. Človekova moč je v tem,
da zmore v srcu nositi velike napetosti.
Prešeren po Bogomili sporoča, da je ena
največjih kreposti sposobnost trenutnim
zadovoljitvam reči 'ne'. Ta sposobnost je
lahko grajena na (samo)volji posameznika
ali pa na veri, ki išče pomoč od zgoraj.
Zato bistveno srečo pričakuje potem, ko
bo minil čas preizkušnje na zemlji in bo
duša bližje Bogu, čisti Ljubezni, po kateri
najbolj hrepeni. ◀

— 32 —

„De bódo snáni bóshi jim obéti,
Jih osnanvát pojdi v flovénfke méta,
Kar dní odlózhzenih mi bó na svéti,
Bogú in tébi bóm ostála svéta,
V nebéfhil zhákala bóm per ozhéti
Zhes májhin zhaf devífhka te nevésta,
Doklór shalújejo po teh' otéte
Kardéla, prídešh k méni v méta svéte.“

Isméd oblákov fónze sdáj safíje,
In mávriza na blédo Bogomílo
Lepóte svóje zhihli fvit islíje,
Nebéfhki sór obdá oblízhje mílo;
Jok, ki v ozhí mu síli, kómej skríje,
De ní nebo nad njim se odklenílo,
De je na svéti, kómej si verjáme,
Tak Zhertomíra tá pogléd prevsáme.

Vir: www.dlib.si

bližine do sedaj nepoznane izkušnje. Poln
Luči. Njegova duša razume Bogomiline be-
sede.

Slovo mnogih zaljubljenecv je travmatično,
polno žalosti in jeze, maščevalno in depre-
sivno. Ko je odločitev čista, je slovo lepo.
Prešeren čudovito opiše slovo Črtomirja in
Bogomile. Ostaneta prijatelja, celo več kot
to. Preden se poslovijo, Črtomir naroči Bogo-
mili, naj zlato, ki je še shranjeno pri njego-
vem očetu, razdeli ubogim. »Kar Staroslav